

ΛΑΤΕΡΝΑ

... φτώχεια και φιλότειμο

Αναθεώρηση της 18 Απριλίου 2012

λατέρνα

ΑΠΟ ΤΟΝ ΙΣΤΟΧΩΡΟ

ΤΟ ΒΗΜΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΜΑΣ

www.stougiannidis.gr

© ΑΡΗΣ ΣΤΟΥΓΙΑΝΝΙΔΗΣ
aris@stougiannidis.gr

Εισαγωγή

Σκοπός των υπογλώσσιων είναι και η διατήρηση των ξεχασμένων λέξεων. Η έμπνευση για την σύνταξη του παρόντος υπογλωσσίου μου ήρθε από την παλιά Ελληνική ασπρόμαυρη ταινία «Λατέρνα φτώχεια και φιλότιμο»

Η **φτώχεια** βέβαια έχει καθίσει στο σβέροκο μας για τα καλά έτσι που να μην χρειάζεται ερμηνεία και πολύ περισσότερο να μην χρειάζεται διατήρηση.

Το **φιλότιμο** έχει χαθεί προ πολλού καιρού και μάλλον η παλαιοντολογία πρέπει να ασχοληθεί μαζί του. Είναι είδος εν ανεπαρκεία.

Μας μένει η φτωχική **λατέρνα** που την ακούμε πολύ σπάνια πια. Συχνά πληρώνω ένα **λατερνατζή**¹ στην Πανεπιστήμιου και Βουκουρεστίου και κανένα άλλο περιστασιακό στη χάση και στη φέξη.

Λατέρνα

Σημασία

Μουσικό νυκτό ημι-αυτόματο όργανο. Κουρδίζεται με μια μανιβέλα και παίζει μουσική.

λατέρνα (η), λατερνή, μηχανικό μουσικό όργανο που έχει τη δυνατότητα να παράγει συγκεκριμένες μόνο μελωδίες (αυτές που έχουν προγραμματιστεί), όταν περιστρέφεται ένας χειροκίνητος μοχλός που θέτει σε λειτουργία τον μηχανισμό του. Εξωτερικά πρόκειται για ορθογώνιο κουτί διακοσμημένο μπροστά με φωτογραφία γυναίκας, χάντρες και πολύχρωμα στολίδια, το οποίο κουβαλά στην πλάτη του ο οργανοπαίκτης ή το σπρώχνει πάνω σε ρόδες.

Τίτλοι ελλην. Ταινιών: «Λατέρνα, φτώχεια και γαρούφαλλο» «Λατέρνα, φτώχεια και φιλότιμο».

ΕΙΚΟΝΑ 1 ΛΑΤΕΡΝΑ Η ΕΠΙΡΑΧΙΟΣ

¹ Τουρκική κατάληξη -τζη που δηλώνει τον κατασκευαστή, έμπορο, επιδιορθωτή ή χειριστή του κυρίου πρώτου συνθετικού πχ. χαλβατζής, πασματζής, φαναρτζής, ζουρνατζής

Στη λαϊκή αντίληψη υπάρχει η άποψη ότι η λατέρνα κουβαλιέται στην πλάτη και η ρομβία με ρόδες.

ΕΙΚΟΝΑ 2 – ΡΟΜΒΙΑ Η ΤΡΟΧΗΛΑΤΟΣ

Διακόσμηση.

ΕΙΚΟΝΑ 3 ΑΓΙΑ ΓΕΝΟΒΕΦΑ Η ΛΑΜΠΑΔΗΦΟΡΟΣ

ΕΙΚΟΝΑ 4 ΓΕΝΟΒΕΦΑ Η ΛΑΤΕΡΝΙΚΗ

Μεταφορικός και με σκωπτική διάθεση λέμε «φορτωμένη σαν λατέρνα» (για γυναίκα που φοράει πολλά κοσμήματα και αξεσουάρ).

Συνήθως η λατέρνα έφερε εικόνα γυναίκας, τη Γενοβέφα την ηρώίδα του ομώνυμου δράματος (1841) του Γερμανού δραματουργού Φρήντριχ Χέμπελ, υπερμπογιατισμένη και ανθοστόλιστη. Στην Εικόνα 3 η Αγία Γενοβέφα λαμπαδηφόρος και στην Εικόνα 4 η επιλήψιμου διαγωγής Γενοβέφα η λατερνική.

ΕΙΚΟΝΑ 5 - ΑΓΙΑ ΓΕΝΟΒΕΦΑ Η ΑΝΘΟΦΟΡΟΣ

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ.

Αντιδάνειο < ιταλ. Lanterna <λατ. La(n)tern =λυχνάρι. Φανός < αρχ. λαμπτήρ.

Άρα το Λατέρνα (ορθόν Λατέρνα) <Ιτ lanterna< Lat. LANTERNA< LAMPTERNA< Ελλ. λαμπτήρ < αρχ. Ελλ ρ Λάμπω > λαμπάς > Λαμπρός > Λαμπρή.

η λατέρνα ρομβία;

Ίσως ναι αν δούμε τη ταινία "Λατέρνα φτώχεια και φιλότιμο", όχι όμως αν διαβάσουμε το VELI: Vocabolario Etimologico della Lingua Italiana - Ottorino Pianigiani. URL : <http://www.etimo.it/?pag=hom>

Ρομβία

ρομβία (η) ρομβιών . Παλαιότερο λαϊκό έγχορδο μουσικό όργανο, που περιείχε έναν κύλινδρο, ο οποίος περιστρεφόταν, αποδίδοντας μουσικά κομμάτια και στηριζόταν σε ρόδες (πβ. λ. λατέρνα).

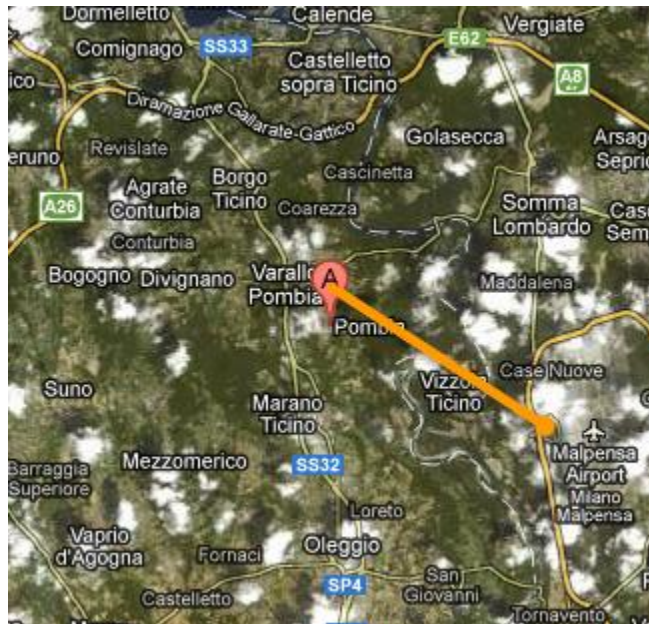
ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ

Εσφαλμένη ανάγνωση (στην Ελληνική) της φίρμας τού ιταλικού εργοστασίου POMBIA (ορθή προφορά: Πόμπεια), Το οποίο κατασκεύαζε Λατέρνες. 171

Αυτά ο κ. Μπαμπινιώτης!

Κάποιοι θεώρησαν τη POMBIA πως ήταν από την Πομπηία (από το rompei = Πομπηία), που όμως δεν έχει κανένα Β και ούτε Α στο τέλος. Ούτε και το πανάρχαιο Πομπήιον γένος (**gens Pompeia**), απ' όπου έλκει το όνομα ο Πομπήιος (**Pompeius**), και που υπήρξε ένα γένος-φατρία πληβείων της Αρχαίας Ρώμης δεν γραφόταν με Β. Έτσι αποκλείεται να είχε το ανύπαρκτο εργοστάσιο τέτοιο όνομα γιατί οι Ιταλοί θα έπαιρναν τον ιδιοκτήτη με τις πέτρες.

Το Πομπήιο γένος και η Πομπηία δεν χρειάζονται λατέρες για να γίνουν διάσημα.

Το πιθανότερο είναι ότι αν αυτό το εργοστάσιο πράγματι υπήρχε, θα βρισκόταν στην **Πόμπια**, που γράφεται στα Ιταλικά **Pombia** και με κεφαλαία **POMBIA** που κάλλιστα μπορεί να διαβαστεί από έλληνες **ρομβία**.

Η ορθογραφία παραπέμπει και στην **πομπή**. Πιθανόν κάποιος ελληνιστής να το είπε **πόμπειον όργανον** δηλ.

Όργανο της πομπής. Όργανο το όποιον περιάγεται, φορητό όργανο της πορείας των εορτάζοντων.

Ας μην ξεχνάμε πως και το συνώνυμο λατέρινα σημαίνει λαμπάδα, φανάρι, φανό, τον πυρσό (και τον θύρσο) και ότι η πομπή γίνεται **μετά φανών και λαμπάδων**. Αλλά και η ρομβιοεξαρτώμενη Εικόνα 3 αγια γενοβεφα η λαμπαδηφορος, λαμπάδα κρατούσε.

Επίσης το Αρχαίο Ελλ. ρήμα **ρέμβω** > από όπου και το νεώτερο **ρεμβάζω** σημαίνει **περιφέρομαι, περιπλανώμαι, περιτριγυρίζω** > **ρόμβος** και ας μην ξεχνάμε ότι η **ρομβία** **περιφέρεται** και η **μανιβέλα** της **περιστρέφεται**.

Τραγούδι

Η ρομβία
Στίχοι: Μέντης Μποσταντζόγλου (Μπόστ)
Μουσική: Μίκης Θεοδωράκης
Πρώτη εκτέλεση: Γρηγόρης Μπιθικώτσης

Η ρομβία αφιχθέντος και σταθέντος στη γωνιά
μελωδίας μας παράγει ευφρανθείς η γειτονιά
βγαίνει πρώτον ο μπακάλης και μετά ο γαλατάς
πλην αργής εξερχομένη και πολύ το μελετάς

Χαίρε λυπηρά ρομβία,
δυστυχής είμαι φεβγών
και αναχωρών εν βία
την νεάνις μην ιδών.

Την επαύριον ημέραν στην γωνίαν μου σταθείς
καταπλεύσας η ρομβία ήτο πάλιν αφιχθείς
αηδόνες είναι ψάλλων, παραδείσια πουλιά
πτερουγίζουν καρδερίνε στα ξανθά της τα μαλιά

Χαίρε εύθυμος ρομβία
η νεάνις κατελθών
δήθεν πήγε διά κομβία
και εθεάθη εξελθών

<http://youtu.be/m0wuSXGTUpg>

Είναι η λατέρνα ρομβία;

Ίσως ναι αν δούμε τη ταινία "Λατέρνα φτωχεια και φιλοτιμο" όχι όμως αν διαβασουμε το Vocabolario Etimologico della Lingua Italiana - Ottorino Pianigiani. URL : <http://www.etimo.it/?pag=hom>

Το οποίο αφού ορίζει το λατέρνα ως φανάρι, μιλεί και για κάποια μαγική λατέρνα (lanterna magica) που από την περιγραφή φαίνεται να είναι το παλαιό στερεοσκόπιο ή πανόραμα, που και αυτό το περιέφεραν πλανόδιοι προς τέρψιν του φιλοθεάμονος κοινού. Στην αρχή έδειχνε εικόνες τριών διαστάσεων διαφόρων «επικαίρων» θεμάτων μετά οι κάρτες αναμασιόντουσαν με ταχύτητα δίνοντας την αίσθηση κίνησης.

Ο πλανόδιος θεαματοπωλης διαφήμιζε τα τελευταία γεγονότα :

- Το Μεγαλέξαντρο που σκότωσε το καταραμένο φίδι και πήρε τη Βεζυροπουλα,
- την Πυρκαγιά της Σμύρνης και
- τον τορπιλισμό της ΕΛΛΗΣ.

Άρα λατέρνα ή λατέρνα είναι το φανάρι και λατέρνα μάτζικα (lanterna magica= μαγικό φανάρι) είναι ένα μηχάνημα σαν φανάρι εξοπλισμένο μα φακό φαίνονται στερεοσκοπικά οι εικόνες. (βλ. Εικόνα)

Το VELI δεν αναφέρει ουδέ γου για λατέρνα όπως την ξέρουμε. Ούτε για το περίφημο εργοστάσιο.

ΣΥΓΓΕΝΙΚΑ

Όλα βασίζονται στην ίδια αρχή λειτουργίας.

Πιανόλα

Σχεδόν ίδιο στην εμφάνιση με πιάνο που το παίζει ένας αόρατος πιανίστας. Είναι πολύ διαφέρον να δείτε και να ακούσετε ανασκοπώ σε πιανόλα. Επισκεφθείτε το <http://youtu.be/r1Luv5rrTsU>

Ο προγραμματισμός γίνονταν με διάτρητη ταινία, μια μέθοδο που ακολούθησε και ο προγραμματισμός των ηλεκτρομηχανών Ζακαρ και αργότερα η Ιλ. Υπολογιστές.

Music Box

Μηχανισμός που έχει και τώρα ευρεία διάδοση. Ακίδες πάνω σε ένα τύμπανο περνούν από μεταλλικά ελάσματα που παράγουν τον ήχο. Τοποθετείται εύκολα σε μικρά και φθηνά παιχνίδια και όχι μόνο σε κουτιά όπως ήταν στην αρχή.

Οργανάκι

Ο Αττίκ έγραψε το «Την Ωρα που περνούσε οργανάκι»

Τραγούδι του 1934 σε μουσική και στίχους Αττίκ. Η παρτιτούρα γράφει:

«Δραματάκι της ζωής. Τω, αδελφώ μοι Κίμωνι μετ'αγάπης».

<http://youtu.be/z6nkZ4bVHVg>